

ТЕОРІЯ, ІСТОРІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

Олексій Волохов,

кандидат юридичних наук,

докторант відділу теорії держави і права

Інституту держави і права імені В. М. Корещького

Національної академії наук України

ORCID: 0009-0007-7559-3567

DOI 10.32782/2306-9082/2024-56-6

УДК 340.13

Ефективність законодавства в умовах надзвичайного та воєнного стану

Введення воєнного стану в Україні стало значним випробуванням для нашої держави, її інститутів та законодавства. Адже в умовах війни органи державної влади переходять на особливий режим роботи, який передбачає розширення їх повноважень, швидке прийняття управлінських рішень для забезпечення обороноздатності, взаємодію між собою різних структур. При цьому, як стверджував О. Повел, важливим завданням держави в умовах війни є визначення ресурсів, робочої сили, технологій та обладнання, які треба передати для військових потреб, та максимально ефективно використовувати будь-які ресурси, що залишилися [1, с. 4]. Відповідно постають нові завдання, що мають бути вирішені законодавством для забезпечення його ефективності під час війни.

Питання правового режиму надзвичайного та воєнного стану є багатоглядним, адже воно регулюється

цілим масивом законодавчих й підзаконних актів, які враховуючи специфіку застосування цих особливих правових режимів, до певного часу взагалі не мали належної практики застосування. Після початку повномасштабного вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 року питання щодо перегляду й доповнення військового законодавства, ефективність законів в умовах воєнного та надзвичайного стану набули особливої актуальності, адже виникла термінова потреба в адаптації нормативної бази до нових реалій.

Проблема розроблення і дії законодавства в умовах правового режиму надзвичайного та воєнного стану, а також питання його ефективності розглядалася у роботах вітчизняних та зарубіжних вчених.

Осмисленням даного наукового питання займалися такі вчені, як: Барчук А. О., Гриняк А.Б., Кот О.О., Моусмуті М., Міловська Н.В.,

---

Носевич Н. Р., Оніщенко Н. М., Пархоменко Н. М., Повалена М. В., Повел О., Синявська О. Ю., Стефанчук Р. О., Церковник С. І. та інші. Водночас вказана проблематика потребує більш ґрунтовного дослідження.

Слід дослідити визначення поняття надзвичайного та воєнного стану. Так, у Законі України «Про правовий режим воєнного стану» існує визначення «воєнного стану», як особливого правового режиму, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [2].

Водночас згідно із Законом України «Про правовий режим надзвичайного стану» надзвичайний стан є особливим правовим режимом, який може тимчасово вводиться в Україні чи в окремих її місцевостях при виникненні надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру не нижче загальнодержавного рівня, що призвели чи можуть призвести до людських і матеріальних втрат, створюють загрозу життю і здоров'ю громадян, або при спробі захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу України шляхом насильства і передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування відповідно до цього Закону повноважень, необхідних для

відвернення загрози та забезпечення безпеки і здоров'я громадян, нормального функціонування національної економіки, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, захисту конституційного ладу, а також допускає тимчасове, обумовлене загрозою, обмеження у здійсненні конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [3].

Попри використання як у нормативному визначенні воєнного стану, так і у визначенні надзвичайного стану поняття «особливий правовий режим», останнє в законодавстві не розкривається [4, с. 3].

Чинне законодавство містить ще один особливий правовий режим держави, зокрема, правовий режим зони надзвичайної екологічної ситуації. Згідно статті 8 Закону України «Про зону надзвичайної екологічної ситуації» правовий режим зони надзвичайної екологічної ситуації – це особливий правовий режим, який може тимчасово запроваджуватися в окремих місцевостях у разі виникнення надзвичайних екологічних ситуацій і спрямовується для попередження людських і матеріальних втрат, відвернення загрози життю і здоров'ю громадян, а також усунення негативних наслідків надзвичайної екологічної ситуації [5]. Водночас практика застосування правового режиму зони надзвичайної екологічної ситуації та формування відповідного законодавства є незначною. Так, у липні 2008 році Законом України № 338-VI від 31.07.2008 було затверджено Указ Президента України № 682/2008 від 28 липня 2008 року «Про оголошення окремих територій Вінницької, Івано-Франківської, Закарпатської, Львівської, Тернопільської та Чернівецької областей зонами надзвичайної екологічної ситуації» для ліквідації наслідків катастрофічного паводку, що стався 23-27 липня

2008 року та з метою відновлення пошкодженої інфраструктури, ліквідації наслідків стихійного лиха тощо [6].

Попри деякі ідеї щодо необхідності запровадження правового режиму зони надзвичайної екологічної ситуації в Херсонській області унаслідок підриву Каховської ГЕС для створення додаткових обставин кваліфікації події за ст. 441 (Екоцид) та ст. 438 (Порушення законів та звичаїв війни) Кримінального кодексу [7], вважаємо, що одночасне запровадження воєнного стану та зони надзвичайної екологічної ситуації є специфічним завданням для органів влади, зокрема місцевої військової адміністрації та не сприятиме розслідуванню обставин підриву Каховської ГЕС, притягнення осіб до відповідальності за акт екоциду.

Варто зазначити, що як надзвичайний, так і воєнний стан мають спільні ознаки: визначення як «особливий правовий режим», обмеження конституційних прав і свобод й обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб на чіткий період з обов'язковим їх закріпленням в Указі Президента [4, с. 4]. Ці ознаки відображають специфіку особливого правового режиму та умови прийняття особливого або «надзвичайного законодавства» за спеціальною процедурою.

А. Барчук пропонує визначення надзвичайного законодавства, як різновиду законів, які регулюють суспільні відносини в умовах введення в державі чи на окремій її території особливого правового режиму з метою непорушності прав і свобод людини; конституційного ладу і правопорядку; мають вищу юридичну силу; приймаються в особливому порядку; мають імперативний характер, можуть бути обмеженими у просторовому та часовому аспектах дії. Такі закони мають комплексний характер, можуть припинити та відмінити дію інших законів, засновуються на положеннях Конституції та нормах міжнародного права,

можуть обмежувати правовий статус осіб для забезпечення їх безпеки та мають самостійне значення в системі законодавства [8, с. 220].

Як особливий вид законів, надзвичайні закони дійсно призупиняють дію чинних у відповідній сфері. Адже вони покликані гарантувати безпеку громадян у разі війни, катастроф, епідемій, необхідності захисту конституційного ладу у зв'язку зі спробою захоплення державної влади шляхом насильства тощо.

Н. Пархоменко стверджує, що надзвичайні закони досуються як організації відносин у державі, так і регламентації діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань. При цьому, науковець пропонує виділити наступні ознаки надзвичайних законів:

- тимчасова дія надзвичайного законодавства;
- надзвичайні норми мають переважно імперативний характер і передбачають низку зобов'язань, заборон, обмежень;
- адресатами надзвичайних норм можуть бути як окремі категорії фізичних та юридичних осіб на певних територіях, так і всі, хто перебуває на території держави або під її юрисдикцією та ін. [9, с. 29].

Варто звернути увагу, на дію міжнародного права в умовах воєнного стану, адже норми міжнародного права у сфері захисту прав людини, норми міжнародного гуманітарного права продовжують діяти та мають особливе значення під час створення та застосування надзвичайного законодавства, дії норм, що прийняті до запровадження особливого правового режиму. Дотримання міжнародних стандартів у сфері захисту прав людини є важливою ознакою ефективного законодавства та запобіжником для протидії свавілля в державі. Наприклад, Конвенція ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або інших видів поводження та покарання, які

принижують людину (1984 рік), проголошує злочинним не тільки виконання катування, але й видання про це наказу. У Статті 2 Конвенції чітко зазначено, що стан війни чи загроза війни, внутрішня політична нестабільність чи будь-який інший надзвичайний стан не можуть бути виправданням катувань.

Іншими ознаками надзвичайного законодавства можна вважати прийняття його у спрощеній процедурі без дотримання всіх вимог до правотворчого процесу, можливість розширення дискреційних повноважень органів державної влади та обмеження конституційних прав і свобод людини.

Обмеження прав і свобод людини в умовах воєнного стану прямо дозволяються статтею 33 Конституції України, яка визначає, що в умовах воєнного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. При цьому Конституція забороняє вводити обмеження на деякі основні права і свободи. Тому під час запровадження правового режиму воєнного стану важливо знайти баланс між забезпеченням національної безпеки та захистом прав і свобод людини. З одного боку, держава має право вживати всіх можливих заходів для захисту своїх громадян від збройної агресії. З іншого боку, обмеження прав і свобод не повинні бути надмірними та не повинні порушувати основні права людини [10, с. 102].

Як справедливо зазначає С. Церковник, в умовах воєнного стану виникає дилема між забезпеченням безпеки та дотриманням принципу верховенства права [10, с. 103]. В цьому ж контексті варто звернути увагу на розширення меж дискреції органів державної влади, як особливого інструменту для оперативного прийняття рішень в умовах воєнного та надзвичайного стану.

Попри відсутність законодавчо визначеної дефініції дискреції, поняття «дискреційні повноваження»

часто зустрічається в законах та підзаконних нормативно-правових актах. Варто зазначити, що визначення категорії «дискреційні повноваження» міститься у Методології проведення антикорупційної експертизи, затвердженій наказом Міністерства юстиції України від 24.04.2017 № 1395/5. Згідно п. 1.6. Методології, дискреційні повноваження – це сукупність прав та обов'язків органів державної влади та місцевого самоврядування, осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, що надають можливість на власний розсуд визначити повністю або частково вид і зміст управлінського рішення, яке приймається, або можливість вибору на власний розсуд одного з декількох варіантів управлінських рішень, передбачених нормативно-правовим актом, проектом нормативно-правового акта [11].

Слід погодитися із Т. Михайліною та О. Жердєвим, які стверджують, що розширення меж дискреційних повноважень та допустима свобода правозастосувача в демократичних країнах є прямо пропорційними рівню та формам правосвідомості суб'єктів правозастосування [12, с. 72]. Адже питання правосвідомості суб'єктів правозастосування відображає їх ставлення до норм права, дотримання принципу верховенства права під час здійснення повноважень.

Отже, дискреційні повноваження надають суб'єкту правозастосування право вибрати одне із альтернативних варіантів правомірної поведінки. Обсяг дискреційних повноважень має відповідати компетентності та кваліфікації державних посадовців, а отже їх надмірне розширення без гарантії наявності такої компетентності може мати негативні наслідки, особливо під час дії надзвичайного законодавства.

Закон України «Про правотворчу діяльність», не виділяє в окрему групу «надзвичайні» закони, хоча

і регламентує особливості прийняття нормативно-правових актів під час дії воєнного або надзвичайного стану. Згідно статті 7 цього Закону, під час дії в Україні або в окремих її місцевостях воєнного або надзвичайного стану, правового режиму зони надзвичайної

екологічної ситуації та якщо відсутня об'єктивна можливість виконання вимог цього Закону в повному обсязі, суб'єкти правотворчої діяльності можуть приймати (видавати) нормативно-правові акти без дотримання вимог Закону наведених нижче.

Таблиця 1

Положення Закону України «Про правотворчу діяльність», які не застосовуються до формування та прийняття надзвичайного законодавства під час дії в Україні або в окремих її місцевостях воєнного або надзвичайного стану та правового режиму зони надзвичайної екологічної ситуації¹

Стаття Закону	Вимоги Закону, які не застосовуються до розробки та прийняття надзвичайного законодавства
1	2
Стаття 20. Документи публічної політики	Розроблення документів публічної політики з метою визначення проблем, що існують у суспільних відносинах та оптимальних способів їх вирішення.
Стаття 21. Аналітичні документи публічної політики	Розроблення аналітичних документів публічної політики (зелена книга, оцінка впливу, біла книга, концепція проекту) для підготовки нормативно-правових актів.
Стаття 22. Прогнозні документи публічної політики	Розроблення документів юридичного прогнозування суб'єктами правотворчої діяльності на підставі рекомендацій суб'єктів наукової, науково-технічної діяльності, суб'єктів забезпечення правотворчої діяльності.
Стаття 23. Програмні документи публічної політики	Розроблення програмних документів публічної політики, в яких відображаються пріоритетні напрями розвитку публічної політики, визначаються та обґрунтовуються стратегічні цілі публічної політики.
Стаття 24. Засади планування правотворчої діяльності	Прийняття поточного планування (строком до одного року) та перспективного планування (строком понад один рік) для забезпечення прогнозованого розвитку публічної політики.
Стаття 25. Особливості планування правотворчої діяльності з розроблення проектів законів	Необхідність затвердження плану законопроектної роботи Верховної Ради України на поточний рік та схвалення Програми діяльності Кабінету Міністрів України щодо правотворчої діяльності.
Стаття 26. Особливості планування правотворчої діяльності з розроблення проектів підзаконних нормативно-правових актів	Планування розроблення підзаконних нормативно-правових актів здійснюється з урахуванням плану законопроектної роботи Верховної Ради України.
Стаття 27. Концепція проекту нормативно-правового акта	Розроблення концепції проектів нормативно-правових актів, концепції проекту кодексу або первинного закону.

¹ Джерело: Сформовано автором шляхом здійснення аналізу Закону України «Про правотворчу діяльність»

Продовження таблиці 1

1	2
П. 2, 4, 5 Статті 29. Розроблення проекту нормативно-правового акта	Розроблення проекту нормативно-правового акта включає здійснення оцінки впливу проекту нормативно-правового акта, організаційно-технічне забезпечення підготовки проекту та проведення публічних консультацій.
Стаття 30. Оцінка впливу проекту нормативно-правового акта	Здійснення оцінки впливу проекту нормативно-правового акта на суспільні відносини та його відображення у пояснювальній записці.
Стаття 45. Публічні консультації	Проведення публічних консультацій щодо проекту нормативно-правового акта суб'єктом правотворчої діяльності та (або) іншим уповноваженим законом суб'єктом.

Отже, особливостями прийняття надзвичайного законодавства полягає у тому, що прийняття нормативно-правових актів здійснюється без планування, розроблення концепції проекту, здійснення оцінки впливу на суспільні відносини, оцінки відповідності проекту зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції та праву *acquis* ЄС; організаційно-технічного забезпечення підготовки проекту акта, проведення публічних консультацій тощо. На закони, що прийняті у зазначений період, не поширюються також вимоги Розділу XII щодо проведення правового моніторингу. Разом із цим, наведені винятки, хоч і тимчасові, але підвищують ризик правотворчих порушень при прийнятті таких законів [13, с. 192].

Заслуговує уваги питання роботи Парламенту у період правового режиму воєнного стану, адже законодавча діяльність в таких складних для держави умовах має посилюватися. Через необхідність оперативного реагування на нагальні виклики збройної агресії, зміцнення безпеки та обороноздатності держави Верховна Рада України працює 24/7, у режимі одного пленарного засідання, що триватиме до дня припинення чи скасування воєнного стану в Україні. Постановою Верховної Ради України № 2912-IX від 07.02.2023 р. «Про деякі питання організації роботи

Верховної Ради України дев'ятого скликання в умовах дії воєнного стану» було запроваджено, як особливості визначення часу і місця проведення засідань, так і способу голосування та скликання засідань Погоджувальної ради депутатських фракцій (депутатських груп). Було також запроваджено обмеження щодо поширення інформації про початок, перебіг і прийняті рішення (не раніше ніж через годину після оголошення перерви у засіданні) та ін. Як стверджує Голова Верховної Ради України Р. Стефанчук, у період правового режиму воєнного стану Верховна Рада України збиралася на пленарні засідання понад 100 разів, прийнявши понад 600 законів (що становить приблизно 50% від загальної кількості ухвалених Верховною Радою України IX скликання законів). Першочерговим завданням Парламенту в умовах воєнного стану, на думку Р. Стефанчука, є ухвалення оперативних і невідкладних рішень, спрямованих на посилення обороноздатності нашої держави, захист критичної інфраструктури та цивільного населення, відновлення економічного, особливо військово-технічного, потенціалу [14, с. 11–15].

Усе вищенаведене дає можливість сформулювати наступні узагальнення та висновки. Законодавство, яке приймається та діє в умовах запровадження особливого правового режиму

держави в доктрині визначається як «надзвичайне» законодавство та має наступні ознаки:

– діє тимчасово на період запровадження воєнного, надзвичайного стану або правового режиму зони надзвичайної екологічної ситуації;

– прийняті норми мають імперативний характер і передбачають низку зобов'язань, заборон, обмежень;

– адресатами надзвичайних норм можуть бути як окремі категорії фізичних та юридичних осіб на певних територіях, так і всі, хто перебуває на території держави або під її юрисдикцією;

– прийняття законів та інших нормативно-правових актів відбувається у спрощеній процедурі без дотримання всіх вимог та етапів, що передбачені відповідно до правил правотворчого процесу;

– можливість значного розширення дискреційних повноважень органів державної влади;

– дотримання міжнародних стандартів у сфері захисту прав людини та норм міжнародного гуманітарного права;

– обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина.

Окремо варто відмітити, що ефективність законодавства в умовах воєнного та надзвичайного стану визначається шляхом оцінки можливостей досягнення ним певних загальних цілей:

– забезпечення Конституційних права і свобод людини і громадянина, які не можуть бути обмежені та які закріплені в міжнародних угодах, ратифікованих Україною;

– забезпечення обороноздатності, економічної стійкості, проведення мобілізаційних заходів та зміцнення військово-промислового комплексу;

– створення умов для максимальної взаємодії між державою та суспільством, консолідації їх зусиль (розвиток і підтримка волонтерства, заохочення соціально відповідального бізнесу, спрощення доступу до державних послуг та їх адміністрування);

– оперативне реагування на нагальні виклики збройної агресії (спеціальний режим нормотворчої роботи законодавчої та виконавчої влади).

Правотворча діяльність під час дії воєнного стану в Україні потребує особливої концентрації і консолідації зусиль держави та суспільства для мінімізації/ліквідації катастрофічних наслідків російської агресії для економіки та інфраструктури України, підтримання системи охорони здоров'я, зміцнення системи соціального захисту військовослужбовців, членів їх сімей, спрощення дозвільних, реєстраційних та інших адміністративних процедур, посилення кримінальної відповідальності за правопорушення тощо [15, с. 145]. Надзвичайне законодавство є тимчасовим, але на нього покладається значно більше складних завдань та випробувань. Агресивна війна з росією досі триває, а тому законодавство та надзвичайна правотворчість має переслідувати глобальну мету – консолідація державних органів та суспільства для захисту державності, відсічі збройної агресії ворога.

Список використаних джерел

1. Powell O. Adjusting Administration to War Time. *Social Security Bulletin*, 1943. Vol. 6, No. 11. P. 4–9.

2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII: станом на 31 грудня 2022 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

3. Про правовий режим надзвичайного стану: Закон України від 16.03.2000 № 1550-III: станом на 16 червня 2022 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#Text>

4. Синявська О.Ю., Повалена М.В., Носевич Н.Р. Правовий режим воєнного стану: аналіз законодавства України. *Академічні візії*. 2023. Випуск 17. С. 1–15.
5. Про зону надзвичайної екологічної ситуації: Закон України від 13.07.2000 № 1908-III: станом на 31 березня 2023 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1908-14#Text>
6. Про оголошення окремих територій Вінницької, Івано-Франківської, Закарпатської, Львівської, Тернопільської та Чернівецької областей зонами надзвичайної екологічної ситуації : Указ Президента України № 682/2008 від 28 липня 2008 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/682/2008#Text>
7. Шутяк С. Оголошення екологічної катастрофи унаслідок підриву Каховської ГЕС URL: <https://unba.org.ua/publications/8198-ogoloshennya-ekologichnoi-katastrofi-unaslidok-pidrivu-kahovs-koi-ges-pravovi-naslidki.html>
8. Барчук А. О. Надзвичайні закони в системі законодавства: теоретико-правові аспекти: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2019. 257 с.
9. Пархоменко Н. М. Особливості правотворчої діяльності за умов воєнного стану. *АЛЬМАНАХ ПРАВА*. 2022. Випуск 13. С. 28–33.
10. Церковник С.І. Теоретико-правовий аналіз дії права під час воєнного стану в Україні. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 10. С. 100–104.
11. Про затвердження Методології проведення антикорупційної експертизи: Наказ Міністерства юстиції України від 24.04.2017 № 1395/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1395323-17#Text>
12. Михайліна Т., Жердев О. Дискреційні повноваження та правосвідомість суб'єкта правозастосування: аспекти співвідношення. *Economic and law paradigm of modern society*. 2018. No 1. С. 71–80.
13. Систематизація законодавства України як важлива складова правотворчої діяльності в умовах євроінтеграції: збірник наукових праць за заг. ред. О. О. Кота, А. Б. Гриняка, Н. В. Міловської. Київ : Алерта, 2024. 248 с.
14. Стефанчук Р. О. Парламентські виміри правотворчої діяльності: стан, виклики, перспективи. *Нове українське право*. 2024. Вип. 3. С. 9–16.
15. Правовий моніторинг як складова правотворчої та правозастосовчої діяльності : монографія / за заг. ред. О. О. Кота, А. Б. Гриняка, Н. В. Міловської. Київ : Алерта, 2023. 268 с.

Волохов О. С. Ефективність законодавства в умовах надзвичайного та воєнного стану

Стаття присвячена дослідженню питань розроблення, дії та ефективності законодавства в умовах правового режиму надзвичайного та воєнного стану.

Метою статті є систематизація підходів щодо ознак законодавства сформованого під час запровадження особливого правового режиму, формулювання універсального підходу до визначення ознак надзвичайного законодавства та формування цілей, досягнення яких визначає ефективність законодавства в умовах воєнного та надзвичайного стану.

Автор стверджує, що специфіка особливого правового режиму передбачає умови для прийняття особливого або «надзвичайного законодавства» за спеціальною процедурою. Як особливий вид законів, надзвичайні закони призупиняють дію чинних у відповідній сфері, адже вони покликані гарантувати безпеку громадян у разі війни, катастроф, епідемій, необхідності захисту конституційного ладу у зв'язку зі спробою захоплення державної влади шляхом насильства тощо.

Надзвичайне законодавство має наступні ознаки: діє тимчасово на період запровадження воєнного, надзвичайного стану або правового режиму зони надзвичайної екологічної ситуації; прийняті норми мають імперативний характер і передбачають низку зобов'язань, заборон, обмежень; адресатами надзвичайних норм можуть бути як окремі категорії фізичних та юридичних осіб на певних територіях, так і всі, хто перебуває на

території держави або під її юрисдикцією; прийняття законів та інших нормативно-правових актів відбувається у спрощеній процедурі без дотримання всіх вимог та етапів, що передбачені відповідно до правил правотворчого процесу; можливість значного розширення дискреційних повноважень органів державної влади; дотримання міжнародних стандартів у сфері захисту прав людини та норм міжнародного гуманітарного права; обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина.

Ефективність законодавства в умовах воєнного та надзвичайного стану визначається шляхом оцінки можливостей досягнення ним певних загальних цілей: забезпечення Конституційних прав і свобод людини і громадянина, які не можуть бути обмежені та які закріплені в міжнародних угодах, ратифікованих Україною; забезпечення обороноздатності, економічної стійкості, проведення мобілізаційних заходів та зміцнення військово-промислового комплексу; створення умов для максимальної взаємодії між державою та суспільством, консолідації їх зусиль (розвиток і підтримка волонтерства, заохочення соціально відповідального бізнесу, спрощення доступу до державних послуг та їх адміністрування); оперативне реагування на нагальні виклики збройної агресії (спеціальний режим нормотворчої роботи законодавчої та виконавчої влади).

Наголошується, що агресивна війна з росією досі триває, а тому діюче законодавство та надзвичайна правотворчість має переслідувати глобальну мету – консолідація державних органів та суспільства для захисту державності, відсічі збройної агресії ворога.

Ключові слова: ефективність законодавства, правовий режим надзвичайного та воєнного стану, ознаки надзвичайного законодавства, ефективність законодавства в умовах надзвичайного та воєнного стану.

Volokhov O. Effectiveness of legislation during the legal regime of state of emergency and martial law

The article examines the development, application, and effectiveness of legislation under the legal regimes of state of emergency and martial law.

The article aims to systematize different approaches to determining the features of legislation formed during the introduction of a special legal regime, formulate a universal approach to determining the features of emergency legislation, and formulate goals, which determines the effectiveness of legislation in war and emergencies.

The author acknowledges that the specifics of the special legal regime lead to the adoption of special or “emergency legislation” under a special procedure. As a special type of law, emergency laws suspend the effect of those in force in the relevant area, because they are designed to guarantee the safety of citizens in the event of war, disasters, epidemics, the need to protect the constitutional order in connection with an attempt to seize state power by force, etc.

Emergency legislation has the following features: it is valid temporarily for the period of the introduction of state of emergency, martial law or a legal regime in the zone of an emergency ecological situation; the adopted norms are imperative in nature and provide obligations, prohibitions, restrictions; the addressees of emergency regulations can be both certain categories of individuals and legal entities in certain territories, and everyone who is on the territory of the state or under its jurisdiction; the adoption of laws and other regulatory legal acts takes place in a simplified procedure without complying with all the requirements and stages provided for in accordance with the rules of the law-making process; the possibility of significant expanding the discretionary powers of state authorities; compliance with international standards in the field of human rights protection and the norms of international humanitarian law; restrictions on the constitutional rights and freedoms.

The effectiveness of legislation in conditions of war and a state of emergency is determined by assessing the possibilities of achieving certain general goals: ensuring the Constitutional rights and freedoms of man and citizen, which cannot be limited and which are enshrined in international agreements ratified by Ukraine; ensuring defense capability, economic stability, carrying out mobilization measures and strengthening the military-industrial

complex; creating conditions for interaction between the state and society, consolidating their efforts (development and support of volunteering, encouraging socially responsible business, simplifying access to public services); fast response to urgent challenges of armed aggression (special regime of normative work of the legislative and executive branches).

It is emphasized that the aggressive war with russia is still ongoing, and therefore the current legislation and emergency lawmaking should pursue a global goal – the consolidation of state bodies and society to protect statehood and repel armed aggression of the enemy.

Key words: effectiveness of legislation, legal regime of state of emergency and martial law, signs of emergency legislation, effectiveness of legislation in conditions of state of emergency and martial law.